

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ, ГЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР
МИНИСТРЛІГІ**

«Қазгидромет» РМК

**Тау өзендері бойынша гидрометеорологиялық ақпараттар №29
(Жаңбыр генезисті сел қауіптілігінің күнделікті бюллетені)**

«15» маусымға 2022 ж.

(бюллетеннің әрекет ету аралығы «14» маусым күні 21 сағаттан «15» маусым күні 21 сағ. дейін 2022 ж.)

құрастырылған уақыты: 14.06.2022 ж.

Мекен жайы : Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел, 11/1
Алматы қ., Абай көшесі, 32

Кезекші синоптик:	Алданбергенова А.	тел.: 8(7172) 79-83-75	e-mail: ukpp@meteo.kz
Кезекші инженер-гидролог:	Молдағалиева А.	тел.: 8(7172) 79-83-94	e-mail: moldagalieva_a@meteo.kz
СҮЗСББ басшысы:	Яфязова Р.	тел.: 8(727) 267-64-87	e-mail: seli@meteo.kz

**2022 жылғы «15» маусымға
ҚР таулы аудандары бойынша ауа-райы болжамы**

Іле Алатау	Таңертең және күндіз жаңбыр, кей уақытта қатты (1-20 мм), найзағай күтіледі. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, найзағай кезінде 15-20, екпіні 25 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 7-12, күндіз 15-20 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 1-6, күндіз 9-14 градус жылы.
Күнгеі Алатау	Таңертең және күндіз жаңбыр, кей уақытта қатты (1-20 мм), найзағай күтіледі. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, найзағай кезінде 15-20, екпіні 25 м/с. Ауа температурасы түнде 5-10, күндіз 16-21 градус жылы.
Теріскей Алатау	Таңертең және күндіз жаңбыр, кей уақытта қатты (1-20 мм), найзағай күтіледі. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, найзағай кезінде 15-20, екпіні 25 м/с. Ауа температурасы түнде 7-12, күндіз 18-23 градус жылы.
Жетісу Алатау	Таңертең және күндіз жаңбыр, кей уақытта қатты (1-20 мм), найзағай күтіледі. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, найзағай кезінде 15-20, екпіні 25 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 7-12, күндіз 15-20 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 1-6, күндіз 9-14 градус жылы.
Қырғыз Алатау	Кей жерлерде жаңбыр, күндіз кей уақытта қатты жаңбыр (3-17 мм), найзағай, бұршақ, дауыл күтіледі. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с, күндіз екпіні 23 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 23-28 градус жылы болады.
Талас Алатау (Жамбыл облысы)	Кей жерлерде жаңбыр, күндіз кей уақытта қатты жаңбыр (3-17 мм), найзағай, бұршақ, дауыл күтіледі. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с, күндіз екпіні 23 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 23-28 градус жылы болады.
Талас Алатау (Түркістан облысы)	Өткінші жаңбыр (0,0-3 мм), найзағай, дауыл күтіледі. Солтүстік-шығыстан жел соғады, күші 8-13, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 5-10, күндіз 17-22 градус жылы.
Өгем жотасы	Өткінші жаңбыр (0,0-3 мм), найзағай, дауыл күтіледі. Солтүстік-шығыстан жел соғады, күші 8-13, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 22-27 градус жылы.
Маңғыстау таулары	Кей жерлерде аздаған жаңбыр (0,0-0,9 мм), найзағай күтіледі. Жел солтүстік-шығыстан, оңтүстік-шығысқа ауысады, күші 9-14, кей жерлерде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 20-25, күндіз 32-37 жылы.
Сауыр	Күндіз жаңбыр (5-13 мм), найзағай күтіледі. Жел оңтүстік-батыстан солтүстік-батысқа ауысады, күші 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 7-12, кей жерлерде 16, күндіз 20-25, кей жерлерде 12-17 жылы.
Тарбағатай	Кей жерлерде жаңбыр (2-10 мм), найзағай күтіледі. Жел оңтүстік-батыстан солтүстік-батысқа ауысады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20, күндіз екпіні 23 м/с. Ауа температурасы түнде 15-20, күндіз 25-30 жылы.
Қазақстандық Алтай	Кей жерлерде жаңбыр, күндіз кей жерлерде қатты жаңбыр (2-18 мм), найзағай күтіледі. Жел оңтүстік-батыстан солтүстік-батысқа ауысады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, күндіз 25-30, кей жерлерде 22 жылы.

2022 жылғы 14 маусымдағы жағдай бойынша Іле Алатауының таулы өзендеріне шолу

Өткен тәулікте Іле Алатауының таулы өзендерінде су деңгейінің шамалы ауытқуы байқалды. Бір тәулік ішінде жауын-шашын әсерінен кейбір өзендерде су деңгейі көтерілді: Кіші Алматы өзені – Мыңжылқы ГБ 2 см-ге, Сарысай ГБ 1 см-ге, Алматы қ. ГБ 3 см-ге, сонымен қатар Кіші Алматы өзені – Медеу ГБ және Батарейка өзені – Просвещенец ГБ 4 см-ге, Қаскелең – Қаскелен ГБ 1 см-ге, Түрген өзені – Таутүрген ГБ 10 см-ге, Талғар өзені – Талғар қ. ГБ 5 см-ге көтерілуі байқалды. Үлкен Алматы көлі – Көлдің солтүстік жағалауындағы ГБ-інде су деңгейі 2 см-ге көтерілді. Таулардағы температуралық фон 6°C-17°C-қа дейінгі жылу диапазонында сақталады. Нөлдік изотерма теңіз деңгейінен 3880 м биіктікте орналасқан.

Селдің қалыптасу ошағы Шашыраңқы сел түзілу ошақтары

1887 жылғы 9 маусымда (28 мамыр) жер сілкінісі кезінде Үлкен Алматы және Ақсай өзендерінің алаптарында екі ірі құлама (Көкшоқы және Ақжар – шашыраңқы сел түзілу ошақтары) пайда болды. И.В. Мушкетовтың деректері бойынша құламаның жалпы көлемі шамамен 50 млн м³ құрайды.

Көкшоқы

(Google Earth кескіні)

Бұл ошақтарда қарқынды жаңбыр жауған кезде беткейлік ағынның пайда болуына алып келетін селдер түзіледі. Селдің пайда болуы тегіс шаюдың нәтижесінде, сонымен қатар әр түрлі ретті ағынды желідегі эрозияға да байланысты. Жаңбырдың мөлшері 5 см-ге дейінгі үлкен тамшылары сел ошағының бетіне құлауы тастардың қозғалуына және тербелісіне алып келеді. Тастар тербеліс және секіру арқылы қозғалады. Қозғалмалы тастар өте көп болғандықтан, беткей уақыт пен кеңістікте үздіксіз өзгеріп тұратын тормен жабылып тұрған сияқты әсер қалыптастырады. Эрозиялық үдерістер ағынды желіні тереңдетеді және осылайша сумен қаныққан топырақтың жылжуына жағдай жасайды. Оларды жылжыту, сұйылту және ағынды желінің сумен

Ақжар

(Google Earth кескіні)

араласуы ағындардың пайда болуына алып келеді, олардың құрамында өлшемдері 50-100 см-ге дейін тастар болуы мүмкін. Ағындардың қосылуынан сел қалыптасады. Көкшоқы мен Ақжарда селдің максималды шығыны 50 м³/с жетті. Жаңбыр жауған кезде шашыраңқы сел түзілу ошақтарында болу өте қауіпті.

«Селевые явления Юго-Восточного Казахстана: Т.3. Селевые процессы и селетехнические сооружения» кітабынан Степанов Б.С., Яфязова Р.К. – Алматы, 2014. – 434 б.)

**Іле Алатауының таулы өзендерінің режимі туралы мәліметтер
2022 ж. "14" маусымға**

№	Өзен	Пункт	Биіктік, м	Ауа температурасы, °С			Жауын-шашын, мм		Су деңгейі, см		Су өтімі, м ³ /с			Тәуліктегі су деңгейінің өзгерісі (8 сағ.), см	Лай- лылық
				Макс. 13.06	Мин. 14.06	08 сағ. 14.06	Күн. 13.06	Түн. 14.06	Орт. 13.06	08 сағ. 14.06	Орт. 13.06	Макс. 13.06	08 сағ. 14.06		
1	К. Алматы	Мыңжылқы М	3017	14.0	5.1		11.9	10.8						*	*
2	К. Алматы	Мыңжылқы ГБ	3017			6.0			261	261				+2	*
3	К. Алматы	Тұйықсу а. ГБ	2466			6.0			611	611	1.57	1.57	1.57	0	*
4	К. Алматы	Шымбұлақ М	2200	20.0	8.2		7.9	7.8						*	*
5	К. Алматы	Сарысай ГБ	1928			12.0			264	264	1.62	1.61	1.61	+1	*
6	К. Алматы	Медеу ГБ	1700			11.0		6.0	108	110				+4	*
7	Батарейка	Просвещенец ГБ	1569			12.0			56	57				+4	*
8	К. Алматы	Алматы қ. ГБ	1179			13.0		4.0	191	192	1.65	1.81	1.81	+3	*
9	Бұтақ	Бұтақ ГБ	1475			17.0		7.0	249	249				+1	*
10	Ү. Алматы	көл. 1.1 км жоғарыдағы ГБ	2654			6.0			317	315	3.20	3.34	3.06	0	*
11	Ү. Алматы	Проходной ө. 2 км жоғарыдағы ГБ	1471			16.0			265	265				0	*
12	Құмбел	Устье ГБ	2150			11.0		10.0	66	66				0	*
13	Проходная	Устье ГБ	1422			16.0			283	280	2.05	2.16	1.75	-2	0
14	Терісбұтақ	Устье ГБ	1362			15.0		4.0	216	216	1.12	1.12	1.12	0	*
15	Қаскелең	Қаскелең ГБ	1133			19.0		6.0	292	290	6.83	7.34	6.53	+1	*
16	Түрген	Таутүрген ГБ	1054			19.0		64.0	120	131	11.2	11.0	16.2	+10	*
17	Есік	Есік қ. ГБ	1279			16.0		1.0	206	206				0	*
18	Талғар	Талғар ГБ	1199			16.0		16.0	311	315				+5	2
19	Үлкен Алматы көлі	Көлдің солтүстік жағалауында ГБ	2500	21.6	6.8		5.2		-253	-251				+2	*

Ескертпе:

* - деректер жоқ

Қазақстан аумағы бойынша жаңбыр генезисті сел қауіптілігі туралы Кеңес беру

«15» маусымға 2022 ж.

Облыстар	Сел қауіпті аудандар	Гидрометеорологиялық жағдай
Алматы	Іле Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Орта таулы аймақта топырақтың ылғалдануы жоғары. Таңертең және күндіз жаңбыр, кей уақытта қатты (1-20 мм), найзағай күтіледі. Селдің пайда болуы жоққа шығарылмайды және жергілікті аумақта түсетін жауын-шашынның қарқындылығы мен қабатына байланысты. Кіші және Үлкен Алматы өзендерінің алаптары үшін жауын-шашын мөлшері критикалық мөлшерден асса, селдің түзілу қауіптілігі туралы дауылды ескерту беріледі.
	Күнгей Алатауы	
	Теріскей Алатау	
	Жетісу Алатауы	
Жамбыл	Қырғыз Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей жерлерде жаңбыр, күндіз кей уақытта қатты жаңбыр (3-17 мм), найзағай, бұршақ. Селдің пайда болуы жоққа шығарылмайды және жергілікті аумақта түсетін жауын-шашынның қарқындылығы мен қабатына байланысты.
	Талас Алатауы	
Түркістан	Талас Алатауы	Өткінші жаңбыр (0,0-3 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Өгем жотасы	
Маңғыстау	Маңғыстау таулары	Кей жерлерде аздаған жаңбыр (0,0-0,9 мм), найзағай. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
Шығыс Қазақстан	Тарбағатай	Кей жерлерде жаңбыр (2-10 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Сауыр	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз жаңбыр (5-13 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Қазақстандық Алтай	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей жерлерде жаңбыр, күндіз кей жерлерде жаңбыр (2-18 мм), найзағай. Селдің пайда

		болуы жоққа шығарылмайды және жергілікті аумақта түсетін жауын-шашынның қарқындылығы мен қабатына байланысты.
--	--	---

*** Сел болжамы үшін қажетті ақпараттың шынайылығының артуына қарай кеңес берулер сел қауіптілігінің деңгейі туралы мәліметтерді қамтитын болжамдармен алмастырылады (Мысалы Кіші және Үлкен Алматы өзендерінің алаптары үшін).**

!!! Ескерту: Сел қауіпті ауданда өзін-өзі ұстау ережесін сақтау (6 Қосымша).

Кіші және Үлкен Алматы өзендерінің алаптары үшін сел қауіптілігінің деңгейі

Сел қауіптілігінің деңгейлері	Сел қауіптілігінің деңгейін анықтайтын факторлар	Сел үдерісінің даму ықтималдылығы	Қауіптілік дәрежесі	Қорғау шаралары
	<p>Маусымдық қар сызығы жағдайының, ауа температурасының, топырақ ылғалдылығының, жауын-шашынның қарқындылығы мен ұзақтығының жоғары мәндері</p>	<p>Негізгі өзен аңғарында сел үдерісінің даму ықтималдылығының жоғары болуы және негізінен таудан шыға берісте сел массасының шөгуі</p>	<p>Өзен аңғарында және таулардан шыға берісте орналасқан халық пен шаруашылық объектілері үшін үлкен қауіп</p>	<p>Халықты, мемлекеттік және шаруашылық басқару органдарын құлақтандыру</p>
	<p>Маусымдық қар сызығы жағдайының, ауа температурасының, топырақ ылғалдылығының, жауын-шашын қарқындылығының олардың ұзақтығы салыстырмалы түрде төмен болған кездегі жоғары мәндері</p>	<p>Селдің негізгі өзен аңғарына шығу ықтималдығы жоғары және онда сел массасының шөгуі</p>	<p>Өзен аңғарында орналасқан халық пен шаруашылық объектілеріне қауіптілік</p>	<p>Халықты, мемлекеттік және шаруашылық басқару органдарын құлақтандыру</p>
	<p>Ауа температурасы, топырақтың ылғалдылығы, жауын-шашынның қарқындылығы мен ұзақтығы салыстырмалы түрде төмен</p>	<p>Селдің пайда болу ықтималдығы шамалы</p>	<p>Сел пайда болу аймағындағы адамдар үшін қауіптілік</p>	<p>Сел қауіпі бар аймақта тәртіп ережелерін сақтау, «Абайлаңыз, сел қауіптілігі бар телім» ескерту қалқандарын назарға алу</p>
	<p>Төмен ауа температурасы, топырақтың ылғалдылығы, сұйық жауын-шашынның болмауы</p>	<p>Селдің қалыптасу жағдайлары жоқ</p>	<p>Қауіптілік жоқ</p>	<p>Сел қауіпі бар аймақта тәртіп ережелерін сақтау, «Абайлаңыз, сел қауіптілігі бар телім» ескерту қалқандарын назарға алу</p>

Сел қауіптілігінің белгілері және сел қауіптілігі бар аймақта өзін-өзі ұстау ережелері

Тауларға баруды және тауда болуды жоспарлау кезінде ауа райы болжамын ескеру және дауылды ескертулерді қадағалау, сұрапыл апат қауіптілігіне уақытылы әрекет ету қажет.

Сел ағынының тереңдігі 40-50 м жетуі мүмкін, ағынның қозғалу жылдамдығы-5-10 м/с және одан жоғары (жекелеген жағдайларда 15-20 м/с дейін) болады. Егер адам сел тасқынына түссе, өлімге алып келуі сөзсіз, сондықтан қауіпсіздік шараларын сақтау ерекше мәнге ие болады.

Күшті жауын-шашынның түсуінен туындаған сел қаупінің белгілері

- ✓ Өзендегі судың шығыны мен лайлылығының күрт артуы.
- ✓ Өзен арнасының жоғарғы бөлігінде балшық шаңы бұлтының және гүрілдің пайда болуы.
- ✓ Селге жақын жерде топырақ беткейін шайқау.

Сел қаупі бар аймақта өзін-өзі ұстау ережелері

- ✓ Өзен арнасына, құрғақ арнаға және көл бөгетіне жақын жерде демалуға және шатырлы лагерь құруға болмайды.
- ✓ Бақылаушыны алға қойыңыз, сонда ол алда не болып жатқанын көреді және төнген қауіп туралы ескертеді, сонымен қатар өзеннен су алуға барғанда.
- ✓ Сұйық жауын-шашынның қарқынды түсуі және сел қауіптілігінің басқа да белгілері кезінде өзен арнасынан (жайылмасынан), құрғақ арнадан алыстау және аңғардың баурайы бойынша 40-50 м жоғары көтерілу.
- ✓ Сел өткен кезде одан өзен арнасының бойымен қашуға болмайды, аңғардың баурайы бойымен 40-50 м жоғары көтерілу керек (сел тасқынынан тастар ұшуы мүмкін).
- ✓ Тік жартастар мен тік беткейлердің астында тоқтамаңыз (топырақ беткейінің шайқалуынан, сел жақын жерде, құламалар мен тастың түсуі болуы мүмкін).
- ✓ Сел өткеннен кейін өзен арнасына түспеу, өйткені арнада сел қайта қалыптасу мүмкін.
- ✓ Сел жүріп өткеннен соң беткейлердің сырғуынан, үзілген немесе салбырап тұрған электр сымдарынан, бүлінген газ магистралынан абай болған жөн.